show the relationships and connections between the various editions and reprints of the Gospel. The research underlines that there is a different version of the Gospels to be found in the New Testament printed in 1648, in Alba Iulia, as a result of the uptake and processing of Western humanistic model, and illuminates the way in which the Bibles published in 1688 and 1795 relate to this particular version.

Cuvinte-cheie: evanghelie, tradiție manuscrisă, surse ale traducerii, înlocuirea limbii liturgice, modelul umanist occidental.

Keywords: gospel, the manuscript tradition, sources of translation, the replacement of liturgical language, Western humanistic model.

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță nr. 21

Maria Stanciu-Istrate

DERIVATE NEOBIŞNUITE ÎNTR-UN TEXT ROMÂNESC DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA*

1. La jumătatea veacului al XVII-lea, în literatura română veche apărea prima traducere a unui roman care a lăsat urme adânci în mai toate literaturile europene. Traducătorul, logofătul Udrişte Năsturel din Fiereşti, fără a constitui o apariție singulară în epocă, îşi depăşea, prin erudiție, contemporanii. Bun cunoscător de slavonă, latină şi probabil greacă, a lăsat în urmă o moştenire literară impresionantă. Însă scrierile care i-au adus celebritatea au fost traducerile, cea mai cunoscută şi, în acelaşi timp, cea care i-a asigurat nemurirea prin insistența cu care a fost scrisă şi rescrisă în numeroase copii manuscrise fiind aceea a „celui mai renumit şi mai bun roman spiritual al Evului Mediu”, după cum l-a numit bizantinologul german Karl Krumbracher[1]. Este vorba despre *Viața Sfinților Varlaam şi Ioasaf*, tălmăcită dintr-un izvod slavon în anul 1648.

După opinia cercetătorilor români, valoarea artistică a tălmăcirii literare date de Năsturel este comparabilă cu aceea a *Cazaniei* lui Varlaam[2]. Manuscrisul autograf al traducerii s-a pierdut, iar scrierea, spre deosebire de toate celelalte opere

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

[1] Ap. Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, Bucureşti, 1929, p. 232.

[2] Vezi Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Bucureşti, 1977, p. 82–86.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

ale logofătului din Fiereşti, nu a fost tipărită la vremea respectivă, când tipografiile erau patronate de domnitor şi ceea ce se imprima reprezenta aproape exclusiv carte bisericească[3]. Nu ar fi exclus ca însuşi traducătorul să fi avut anumite reţineri în privinţa imprimării, pornite din dorinţa de perfecţionare şi autodepăşire.

Deşi rămasă în manuscris, viaţa celor doi asceţi s-a răspândit foarte repede, devenind cunoscută şi în celelalte provincii româneşti şi contribuind fundamental la formarea gustului pentru lectură al românilor. Potrivit *Bibliografiei analitice a cărţilor populare laice*[4], s-au păstrat în jur de 33 de manuscrise româneşti care conţin celebrul roman, majoritatea având la bază traducerea lui Udrişte Năsturel. Cele mai apropiate copii de redacţia originară a acestei traduceri sunt considerate a fi trei manuscrise, despre care se afirmă că au fost copiate de grămăticul domnesc Fota, păstrate în prezent la B.A.R. Bucureşti. Cel mai vechi dintre acestea este ms. rom. 588, datat cca 1670[5], urmat de manuscrisul 2470, copiat în 1671 pentru arhimandritul Tismanei, Petronie[6]. Ambele manuscrise sunt slavo-române, prezentând, pe două coloane, versiunile slavonă şi românească ale scrierii. Diferenţele dintre ele sunt minime. Cea de-a treia copie, păstrată în ms. rom. 3339, datează, potrivit însemnării date de grămăticul Fota, din 1673 şi se caracterizează printr-o accentuată limpezire a stilului în raport cu celelalte două.

La începutul secolului al XX-lea, în 1904, un urmaş al logofătului-traducător, P.V. Năsturel, general şi profesor de artilerie la Şcoala de Poduri şi Şosele, cum însuşi se recomandă, a oferit prima ediţie a romanului, reproducând copia din 1673[7], o alegere neinspirată, întrucât critica de specialitate de mai târziu a constatat superioritatea incontestabilă a copiei din ms. 588[8]. De-a lungul timpului, celebrul roman a suscitat interesul ştiinţific al unor mari personalităţi româneşti, precum Nicolae Cartojan, Emil Turdeanu, Liviu Onu, Dan Horia Mazilu. Dintre aceştia, Liviu Onu şi Emil Turdeanu au intenţionat realizarea unei ediţii a manuscrisului 588, proiect, din păcate, nevalorificat.

Importanţa scrierii pentru cercetările lingvistice a atras includerea sa în bibliografia *Dicţionarului limbii române* (DLR). Manuscrisul consultat în vederea extragerii atestărilor este o copie realizată în anul 1786 a traducerii lui Udrişte Năsturel (ms. rom. 9 de la B.A.R. Bucureşti).

[3] Vezi Dan Horia Mazilu, *Viaţa Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf. Autonomizarea parabolelor*, în *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005, p. 93; vezi şi *idem*, ***Varlaam şi Ioasaf**. Istoria unei cărţi*, Bucureşti, 1981, p. 88.

[4] Vezi Mihai Moraru şi Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărţilor populare laice*, partea a II-a, Bucureşti, 1978, p. 437 – 495.

[5] Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti BAR, 1–1600*, vol. I, Bucureşti 1978, p. 147.

[6] Emil Turdeanu, *Varlaam şi Ioasaf. Versiunile traducerii lui Udrişte Năsturel*, Bucureşti, p. 3.

[7] Vezi *Vieaţa Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf.* Tradusă din limba elenă la anul 1648 de Udrişte Năsturel de Fiereşti, al doilea logofăt, Bucureşti, 1904.

[8] Vezi Mihai Moraru şi Cătălina Velculescu, *op. cit.*, p. 498.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

2. În lucrarea de faţă ne vom opri atenţia asupra unor cuvinte mai puţin sau deloc cunoscute, păstrate în ms. rom. 588, considerat a fi cel mai apropiat de redacţia originară. Unele dintre acestea constituie atestări-unicat, iar altele devansează atestările cunoscute. Noutatea unora dintre cuvintele pe care le vom analiza se poate deduce şi din nevoia resimţită de traducător de a oferi glose marginale sau interne, prin care defineşte ceea ce el însuşi consideră a fi puţin cunoscut sau chiar necunoscut în epoca în care scrie. Nu ar fi exclus ca Năsturel să fi avut în vedere valorificarea unora dintre aceste glose într-o ultimă redactarea a traducerii sale.

Unele dintre cuvintele pe care le vom analiza, au fost abandonate în copia manuscrisă, realizată de grămăticul Fota în 1673. Acesta a preluat uneori glosele marginale sau interne ale traducătorului, iar alteori a operat substituiri proprii, adaptând textul la limba vorbită. Compararea contextelor din cele două copii manuscrise, 588 şi 3339[9], în care termenii analizaţi apar, ni s-a părut astfel binevenită. În stabilirea modelului urmat în crearea anumitor termeni, am avut în vedere şi textul slavon, prezent în manuscrisul 588 în paralel cu textul românesc. Această versiune, chiar dacă se depărtează, pe alocuri, de textul românesc, constituie un reper util în analiza pe care ne-am propus-o.

3. Dintre derivatele în a căror structură apare sufixul adjectival *-esc* reţin atenţia: *singurească, călugărească* şi *muncitoresc*.

Singurească apare în următorul context în relaţie de sinonimie cu glosa internă, introdusă între paranteze rotunde: *Aşadară socotind,* ***singureasca*** *(ce se zice* ***călugăreasca****), negâlcevitoarea viiaţă vitejaşte o petrecea* (101[v]); cf. în sl. *sice ubo ra(z)smotrivše* ***edinočeskoe*** *i mlŭčalivoe žitie doblestŭvně proidoša*. Termenul românesc nu apare înregistrat în dicţionare[10], sensul său putând fi „solitar”. *Singurească* se păstrează în versiunea din ms. rom. 3339: *deci aşa socotind,* ***ingureasca*** *(ce se zice călugăreasca), negâlcevitoare viiţă vitejaşte o petrecea* (f. 78[r]).

În versiunea slavonă îi corespunde *edinočeskoe,* scris iniţial *edinočistnoe* şi apoi corectat. Niciunul dintre cei doi termeni slavoni nu apare în dicţionarul lui Miklosich. Formal, rom. *singurească* calchiază adjectivul sl. *edinočeskoe*, în a cărui structură apare adjectivul *jedin* „singur” şi sufixul *-eskij, -eskaja, -eskoe.* Celălalt slavonism, *edinočistnoe,* poate fi pus în legătură cu substantivul *jedinočĭstvo,* glosat de Miklosich[11] prin „vita solitaria” (Miklosich, 1963: s.v. *jedinočĭstvo*), compus format din adjectivul pronominal *jedinŭ* „singur” şi adjectivul *čĭstivŭ* „pios” (Miklosich, 1963: s.v. *čĭstivŭ* „pius; qui veneratur sis”). Glosa explicativă, dată de Năsturel, *călugăreasca,* este atestată pentru prima oară în DA la Dosoftei, în *Vieţile sfinţilor*[12], prin urmare ulterior textului nostru.

[9] În continuare, pentru trimiterile la această versiune vom indica în paranteză fila manuscrisului.

[10] N.A. Ursu îl consemnează într-un articol dedicat traducătorului *Îndreptării legii* din 1652, intitulat *Activitatea literară necunoscută a lui Daniil Andrean Panoneanul, traducătorul „Îndreptării legii” (Târgovişte, 1652)* (*IV*), în SCL, LIII, 2002, 1–2 , p. 203.

[11] Franz von Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Emendatum auctum*, Wien 1862–65 (ediţie anastatică, 1963).

[12] Vezi DA, s.v.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

Un adjectiv *singuresc*, cu sensul „izolat”[13], apare la patru ani de la traducerea lui Năsturel, în *Îndreptarea legii*, tipărită în 1652: *ţarinile ceale ce-s osebi de besearica, nice sînt de împreună, carele sînt cu totul pre la nişte sate sau oraşure, carele acum se chiamă ţarine* ***singureşti*** (p. 614 în CRV 61; p. 503 în ediție)[14].

Muncitoresc, derivat de la **muncitor + -esc**, păstrează în sfera sa semantică sensul învechit al cuvântului-bază, respectiv „persoană care torturează, chinuieşte”. DLR nu consemnează pentru acest adjectiv sensul „chinuitor, greu de suportat, căruia nu-i poți rezista”, propriu acestui adjectiv în următorul context: *Şî se miră împăratul de cuvântul coconului şî socoti ce lucru iute şî* ***muncitoresc*** *(adecă* ***putearnec****) iaste dragostea muierilor* (237^{r-v}). În ms. 3339, copistul a înlocuit adjectivul prin sintagma **de muncă**: *Iară împăratul se miră de cuvântul coconului şi socoti ce lucru de iute şi* ***de muncă*** *iaste dragostea muierilor* (f. 107^{v}). Scribul a renunțat şi la glosa internă *putearnec*, în acest context un calc semantic după sl. *silinŭ*, care înseamnă atât „puternic, viguros, robust”, cât şi „constrângător, excesiv, greu de suportat”, iar prin extensie „căruia nu-i poți rezista”. În ceea ce-l priveşte pe *muncitoresc,* acesta a apărut prin calchierea fidelă a sl. *mučite(l)no*, prezent în versiunea slavonă, derivat de la *munčitelĭ* „muncitor”.

4. O particularitate a textului o constituie frecvența derivatelor cu sufixul **-ură**, înregistrat şi în variantele (**-ătură, -itură**), fapt deloc surprinzător, întrucât este vorba despre unul dintre cele mai productive sufixe ale românei vechi[15]. Printre acestea se numără: **amăgitură, ereticitură, fericitură, începătură, micşurătură, strimtură.**

Textul conține două ocurențe ale lui **ereticitură** „erezie”, derivat de la **eretic + -itură**: *Ceia ce se lepădară amu de tot şî nu-ş ascultară nemica, sânt carii nu-ş se apropiiară nemica de credința lu Hristos, sau în slujba idolească, sau vre întru o* ***ereticitură*** *trăiesc* (71^{v}); *Dici toată neghina* ***ereticiturii*** *să nu crească, ce păzeaşte sămânța lu Dumnezeu curată şî fără de amestecătură* (276^{v}). Potrivit DLR, termenul a fost atestat pentru prima oară în versiunea din 1786 a romanului *Varlaam şi Ioasaf*, un indiciu că ar fi putut fi creat de Năsturel. În ms. 3339 copistul l-a înlocuit în primul citat prin *ereasă*: *Deci, ceia ce se lepădară de tot, şi nu ascultară nemic, sânt ceia ce nu se-au apropiiat nimic de credința lui Hristos, ce sau lăcuiesc întru slujba idolească, sau vre întru o* ***ereasă,*** *ceva* (f. 56^{r}). Pentru cel de-al doilea

[13] Vezi N.A. Ursu, *loc. cit*., p. 203.

[14] Singurul exemplar păstrat al tipăriturii apărute la Târgovişte în 1652 se află astăzi în colecțiile speciale ale Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti , înregistrat la cota CRV 61. La peste 300 de ani, colectivul de drept românesc, condus de acad. Andrei Rădulescu, a întocmit ediția modernă a textului, publicată în colecția *Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris*, VII, sub titlul *Îndreptarea Legii. 1652*, Bucureşti, Editura Academiei Române, [1962].

[15] Vezi *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, 2007, p. 206.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

citat, termenul substituient din ms. rom. 3339 este **eretecie**: *Iară mai nainte de toate şi preste toate, să păzeşti să nu crească tocmeala **ereteciei**, ce să păzeşti sămânța lui Dumnezeu curată şi fără amestecătură* (f. 257^{v}). DLR consemnează prima atestare pentru *ereticie*, cu sensul „faptul de a fi eretic”, în *Letopiseţul* lui Grigore Ureche şi-l consideră calc lingvistic după v. sl. *eretičĭstvo*. Subscriem la această etimologie, cu mențiunea că nu este vorba despre un cuvânt vechi slav, ci despre un termen specific slavonei. În versiunea slavonă din ms. rom. 588 lui *ereticitură* îi corespunde *eresĭ*, însă, din punct de vedere structural, termenul românesc se apropie de sl. *eretičĭstvo*, după al cărui model considerăm că a fost calchiat, ca şi *ereticie*. Ambii termeni sunt glosați de Miklosich prin lat. „haeresis”.

Fericitură (< fericit + -ură) „fericire” nu apare în dicționarele româneşti, fiind, probabil, calchiat de Năsturel după modelul sl. *blaženĭstvo*, prezent în versiunea slavonă: *Decât care lucru, ce ară fi mai fericit şî mai n[alt]*? *Să te învrednicească dară Domnul a nemeri **fericitură** ca aceaea* (175^{v}). În versiunea din ms. 3339 îi ia locul *fericire*: *decât care ce lucru ar fi mai fericit, şi mai înalt, şi mai pre desupra, care să te învredniceşti **fericire** ca aceasta* (f. 136^{r}). Sl. *blaženĭstvo* este glosat în dicționarul lui Miklosich prin „beatitudo”. În structura sa poate fi recunoscut adj. *blaženŭ* „beatus” (v. Miklosich s.v.) + *-ĭstvo*, redat în română prin *-itură*, cum am văzut că s-a întâmplat şi în alte situații.

Micşurătură derivat de la *micşura* + *-ătură* nu apare în DLR: *Acela dară zic eu să fie Dumnezeu, Carele au tocmit toate şî le ține, acela iaste fără-de-începătură, şî pururea fiind, şî fără-de-moarte, şî nimica de la nime nu-i tribuiaşte, iaste desupra a toate patemile şî a toate **micşurăturile*** (215^{r}). În ms. rom. 3339 îi ia locul *micşorare*, copistul înlocuind suf. *-ătură*, cu suf. *-re*: *(...) iaste desupra a toate patimele, şi a toate **micşorările*** (f. 181^{v}). Formal, ambii termeni corespund sl. *umalenije*, întâlnit în varianta slavonă, derivat de la *umaliti* „a micşora”+ *-enije*. Inovația grămăticului Fota este atestată câțiva ani mai târziu la mitropolitul Dosoftei: *Cum va suferi **micşurarea** singur-născutului său fiiu cerescul împărat* (DVS, 147^{r})[16].

Celelalte derivate amintite nu pun probleme deosebite. **Amăgitură** apare frecvent utilizat în limba veche, fiind ulterior înlocuit cu *amăgire*, *amăgeală*. DA dă ca primă atestare *Pravila moldovenească,* apărută la Iaşi în 1646, cu doi ani mai devreme decât traducerea lui Năsturel. Următoarea înregistrare este pentru *Psaltirea* de la Bălgrad din 1651. În textul nostru îl găsim în următorul citat: *Tu eşti Varlaam, carele atâta fără-de-milă şî fără-de-ruşine ocărăşti dumnezeii noştri şî pre iubit fecior al împăratului cu **amăgitură** ca aceasta l-ai învescut, de l-ai învățat a sluji Răstignitului?* (214^{v}); cf. în sl. *prelŭstiju.*

5. Crudie < **crud + -ie**, neînregistrat în DA, apare de două ori în traducerea lui Năsturel, de fiecare dată însoțit de glosa *nemilosârdie*: *cu putearea ce le ajuta lor fiind întăriț, până în sfârşit biruiră **crudiia** (ce se zice nemilosârdiia) noastră*

[16] Ap. DLR, s.v.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

(263^{v}); *Şî-ş ispoveduiia păgânătatea lui cea mai denainte, vădindu-ş* ***crudiia*** *lui (ce se zice nemilosârdiia lui) ce-au fost având asupra creştinilor* (267^{r}). În versiunea slavonă îi corespunde *surovĭstvo* „arrogantia" (Miklosich, s.v.), derivat de la adj. sl. *surovĭ* „crudus" (Miklosich, s.v.). Însă rom. *crudie* se poate explica cel mai bine prin sl. *surovije* „cruditas" (Miklosich, s.v.). Grămăticului Fota nu i-a fost prea clar sensul lui *crudie*. În primul citat Fota înlocuieşte în ms. pe *crudie* prin *crudime*, însă modifică eronat glosa: *cu putearea carea ajuta lor până în sfârşit biruiră* ***crudimea****, ce se zice* ***milostivniciia*** *noastră* (f. 241^{r}). În celălalt context din ms. rom 3339, Fota lasă termenul neschimbat: *Şi ispoveduiia păgânătatea sa cea mai denainte, văzându-ş* ***crudiia*** *lui, ce se zice nemilostivniciia sa, ce-au fost având asupra creştinilor* (246^{r}).

Scădenie, format de la *scădea* cu suf. *-enie,* are ca primă atestare în DLR[17] anul 1716, când apare într-un document publicat de Iorga. Sensul derivatului este în DLR „reducere, micşorare": *Şî multe ispite şî razboaie răbdă de la hitleanele duhuri şî multe durori purtă păntru* ***scădeniia*** *burianelor cari le priimiia el întru hrană şâie. Căce fiind pustiia aceaea seacă, rar creştea şî de-acealea.* (281^{v})[18]. În ms. 3339 *scădenie* a fost înlocuit cu *lipsă*: *(...) şi multe dureri purtă pentru* ***lipsa*** *buruienilor care-i era lui de mâncare (...)* (f. 263^{v}).

6. Dintre derivatele pentru care se cunosc atestări mai târzii, amintim adverbele **blăstemăţeaşte** şi **becestniceaşte.** DELR, recent apărut[19], dă ca primă atestare pentru **blestemăţeşte** (< *blestemat*) anul 1703, la peste 50 de ani, prin urmare, după ce Năsturel îl foloseşte în următorul context: *Şi nu mă plec a chema altă ceva bun, fără numai binele care iaste, de carele tu, o, împărate,* ***blăstemăţeaşte*** *te-ai dezlipit şi te-ai delungat* (8^{r}). Pentru celălalt termen, **becestniceşte**, derivat de la *becestnic*, DELR întregistrează varianta *becisniceşte* ca fiind atestată pe la 1740, la aproape 100 de ani de actul traducerii lui Năsturel: *Iară el, cu pizma furat fiind şi cu dulceaţa (vai de mine) înşelat,* ***becestniceaşte*** *căzu dentr-aceastea, den toate* (9^{r}).

Un alt termen despre care se credea că a apărut mai târziu este *becisnicie* „ticăloşie, mizerie", înregistrat în DA la Dosoftei, în *Vieţile sfinţilor*, dar prezent, de asemenea, la Năsturel: *Blăstemate de toate părţile, învăţându-te tu peirii tale, către carea mânat eşti de* ***be<ci>stniciia*** *ta, cumu se şi cade, ascuţitu-ţe-ai mintea, împreună şi limba* (12^{r}).

7. Existenţa a numeroase alte exemple de acest tip constituie un argument suficient în susţinerea necesităţii editării versiunii din ms. 588. Există, de asemenea, cuvinte moştenite care apar cu sensul etimologic doar în acest text (ex. *vită* „viaţă)[20]

[17] Vezi DLR, s.v.

[18] Ap. DLR, s.v.

[19] DELR = *Dicţionarul etimologic al limbii române*, vol. I, *A–B*, redactori responsabili Marius Sala şi Andrei Avram, Bucureşti, 2011.

[20] Vezi Maria Stanciu Istrate, *Raritäţi lexicale în romanul popular* ***Varlaam şi Ioasaf****, versiunea Udrişte Năsturel*, în vol. *In honorem Gheorghe Mihăilă*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2010, p. 321.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)

sau compuse ori derivate calchiate şi împrumuturi despre care se ştie că au intrat mai târziu în lexicul românesc[21]. Includerea lor în lucrările lexicografice, la locul cuvenit, este nu numai binevenită, ci şi necesară.

8. Compararea contextelor din cele două copii manuscrise, 588 şi 3339, în care termenii analizaţi apar, a scos la iveală intenţia traducătorului de creare a unor termeni nespecifici limbii vorbite. Nevoia de diferenţiere a limbajului artistic de limbajul strict utilitar corespundea unei tendinţe a epocii, fapt constatat de noi într-o lucrare anterioară, dedicată construcţiilor manieriste întâlnite în traducerea lui Udrişte Năsturel[22]. Considerăm, prin urmare că cea mai veche traducere a romanului *Varlaam şi Ioasaf*, realizată de Udrişte Năsturel, constituie o mostră a posibilităţilor lexicale ale românei literare de la jumătatea veacului al XVII-lea şi, totodată, o dovadă a preocupării traducătorului de a prelucra artistic expresia variantei literare a limbii.

DÉRIVÉS INSOLITES DANS UN TEXTE ROUMAIN
DE LA DEUXIÈME MOITIÉ DU XVIIe SIÈCLE

(Résumé)

L'ouvrage présente toute une série de termes inexistants dans les dictionnaires roumains mais qui figurent dans la traduction de *Vie des Saints Varlaam et Josaphat* de 1648 réalisée par Udrişte Năsturel. Dans cette traduction on signale des attestations singulières, mais aussi des mots dont on considérait avoir fait leur apparition dans le lexique roumain plus tard. Notre analyse, qui reprend aussi des considérations que nous avons faites ailleurs en marge du même texte, porte sur la conclusion que la plus ancienne copie de la traduction de Udrişte Năsturel représente une expression des capacités lexicales du roumain littéraire de la moitie du XVIIe siècle. Aussi, elle fait la preuve de la préoccupation du traducteur d'orienter la variante littéraire de la langue vers une expression plus artistique.

Cuvinte-cheie: Evul Mediu, Udrişte Năsturel, literatura română veche, manuscris românesc, ediţie, cuvânt derivat, calc lingvistic, limba slavonă.

Mots-clés: Moyen Âge, Udrişte Năsturel, littérature roumaine ancienne, manuscrit roumain, édition, mot dérivé, calque linguistique, le slavon.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[21] *Ibidem*, p. 315–320.

[22] Vezi Maria Stanciu Istrate, *Un cărturar român în căutarea literarităţii: Udrişte Năsturel*, în „Limba română", LX, 2011, nr. 1, p. 86–94.

BDD-A476 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:42:53 UTC)